

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Úvodní kapitoly z filosofie \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Úvodní kapitoly z filosofie \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 11. 11. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 11. 11. 1997

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 11. 11. 97, úvod.

Hejdánek: My jsme minule načrtli takový komplex dosti problematický, který vypadá na to, že vlastně pořádně ani do filosofie nepatří. Je to taková obecná zkušenost, že filosofové měli a ještě často mají špatné zkušenosti se společností, v které žijí. Jak jsme říkali, jsou výjimky, a zejména tedy, že jde o jakési napětí mezi filosofií a obecným míněním nebo zdravým rozumem a podobně.

To vypadá jako nezajímavá věc. My jsme si zároveň ukázali, že to není jenom osud filosofů ve starém Řecku a eventuálně některých filosofů i později, že to dost odpovídá té situaci postavení proroků ve starém Izraeli. Tím jsem nechtěl říct, že je to totéž, ale jakási podobná zkušenost.

Tedy bych to chtěl ukázat v jiné souvislosti, v jiné perspektivě a vytěžit z toho něco závažnějšího, což bude mít význam nejenom pro posouzení filosofie, ale také teologie. Uvidíte, že tam něco je tam obdobného. My si to výslovně řekneme a zejména to bude jakési napomenutí, aby teologové nedělali to, co někteří filosofové dělají.

Takže to napětí mezi filosofií a obecným míněním vlastně není v pravém slova smyslu principiální, základní. Už třeba v tom, že filosof je povinen – a to taky není odedávna, to je rozpoznání teprve poměrně nové, ale my to budeme předpokládat – filosof je povinen s tím, co promyslí, jít na veřejnost. Pokusit se lidi přesvědčit. Protože tu filosofii, zejména v našich poměrech, ale i obecně, většinou člověk nedělá jako zaměstnání, jako způsob obživy. Dokonce je to trochu problematizováno, když se nechá člověk za to platit, jako já třeba.

Správný filosof by vlastně měl takovéhle věci dělat zadarmo. Pač v tu chvíli, jak se nechá platit, tak se ocitne v jisté nezáviděníhodné situaci, že buď skutečně si dává bacha, aby ho nevyrazili a nepřestali platit, anebo pořád je tak trochu na ulici, jednou nohou vyhozen. Je to skutečně taková věc. Anebo naopak, když se přizpůsobuje, tak potom je podezřelý ze sofistiky. Sofistika je také mimo jiné jedním z charakteristických rysů toho, když se filosofie nechá platit. Víte, že jsme už zmiňovali ten slavný citát, že filosofie se dopustila toho nejhoršího kroku v dějinách, když si nechala za sebe platit, když se nechala podplácet, nebo když si nechala platit, v podstatě když se stala děvkou.

Jak říkám, napětí mezi filosofií a obecným míněním je nesprávně vykládáno jako něco zásadního. Řada filosofů, kteří si v tom libují, jsou špatní filosofové. To je jistá tragická stránka filosofie a já doufám, že celou dobu myslíte také na svou teologii. Jistá tragická stránka filosofie, jakož i teologie, že má oslovovat lidi a že lidi chtějí něco slyšet jiného. To vás bude čekat na sbore, pokud jdete na sbor, ale i když nepůjdete, půjdete někam jinam, prostě budete pod tlakem toho, co od vás lidé chtějí slyšet. A většinou lidi chtějí slyšet to, co potvrdí, že oni už to věděli napřed. Oni chtějí jenom potvrdit to, co si už myslí. Lidi velmi málo jsou otevřeni slyšet něco, co se jim nelíbí. Já teď nemluvím o rozmnožení znalostí. To se netýká filosofie, to se týká věd. Samozřejmě, když se něco objeví někde a našli dinosaura ještě živýho, tak to je zpráva. Ale jak to změní váš život? Když vám filosof něco řekne, nebo farář když něco řekne, co nechtějí farníci slyšet, tak on chce změnit jejich život. To není nová zpráva o nějakém dinosaurovi. To je útok na to, na co jsou zvyklí, v čem chtějí dělat dál. Tak já už to teď nebudu dělat, myslíte si to už vždycky sami, velmi analogické je to tedy také s teologií, ale budu mluvit o filosofii.

Čili filosof je vnitřně zavázán, povinen veřejně říkat to, k čemu dospěl na základě toho nejlepšího vědomí a svědomí. A zároveň musí vědět, že s největší pravděpodobností nebude pochopen. A když bude pochopen, tak začne být opatrný, co řekl špatně. To není proto, že obecné mínění je vždycky nepravdivé. Jde o to, že obecné mínění je líné. My jsme si říkali, že žádné přirozené obecné mínění neexistuje, že jsou to prostě zbytky starých filosofií nebo teologií. A je to jenom překonané a ono to přežívá.

A tak to je druhý spor nebo druhý konflikt, druhý rozpor, do kterého je tlačен filosof, myslitel: že na jedné straně mu nikdo nebude rozumět, a pak když mu konečně porozumějí a všichni s tím budou souhlasit, tak že už se on k tomu nebude moct znát. Čili stát se oficiálním filosofem, to je ta největší tragédie, která se

filosofovi může stát, i když trochu tragické je i to, že mu není rozuměno anebo že mu rozumí jenom pár lidí.

Zároveň ale filosof nemůže nenavazovat na to obecné mínění, protože jak by oslovil lidi? On něco musí převzít. On musí akceptovat, musí vědět, co si lidé myslí, a navázat na to. S tím ovšem, že jim to neuzná, že jim to začne převracet, což právě nemají rádi. Ale navázat na to musí, protože jinak by mu nikdo nerozuměl, měl by klid, pak by nemusel ani chodit na Václavák a mohl by zůstat klidně doma a tam si snovat ty své pojmové sítě a psal to do šuplíku a třeba za sto let by se zjistilo, že už dvacet let před tím a tím, který tohle prosadil, že už to říkal nějaký dvacet let předtím to říkal někdo jiný, nebo obráceně sto let předtím než tamten dvacet a podobně. Prostě stalo se, když Whitehead s Russellem napsali ty tři tlusté svazky *Principia Mathematica*, že zároveň oni tam museli, při tom jak to připravovali, tak přišli na to, že existuje nějaký Frege, který vlastně ty podstatné věci řekl už skoro sto let před nimi. Jenže o něm nikdo nevěděl. Dokonce to vyšlo, ale nikdo si toho vůbec nevšiml, bylo to úplně *passé*, zapadlo to. A oni ho teprve připomněli a teprve dneska se překládá do jiných jazyků a studuje se, analytici to studují a podobně. Takové věci se stávají. Čili je to otázka... Já držím to Rádlovo, že filosof nemá pracovat jenom někde ve sklepě a nenechat o sobě nic vědět a jenom po sobě nechat nějaké papíry. Měl by teda za určitých okolností také veřejně být... Ale musí se na to připravit, že mu nebude porozuměno. A to, že mu nebude porozuměno, ať už s tím, že bude odmítnut, nebo bude přijat, protože přijetí filosofie může také být založeno na neporozumění. Jedno z takových slavných neporozumění ve 20. století je, že Nietzsche byl přijat mnoha, nejen nacisty, mnoha filosofy z neporozumění. Nebyl jenom odmítán, někteří odmítali, to také s neporozuměním, a také byl přijat. A také s neporozuměním. Neporozumění je velký nepřítel správného myšlení a tedy nejenom že musí s tím myslitel počítat, ale musí také dělat, co je v jeho silách, aby nebezpečí neporozumění, zejména v případě nadšení na straně publika, aby to neporozumění učinil co možná nejméně pravděpodobným. Tedy aby mu kladl překážky. Aby pokud možno tam dal formulace, které nevyhovují. Nýbrž naopak, které jsou proti tomu.

Takže tady přicházíme k něčemu, co vlastně by mělo být závazné také pro křesťanského teologa. Teolog by měl především velice důkladně studovat a nejen reprodukovat, co říkají jiní, byť slavní teologové. Měl by důkladně se postavit na vlastní nohy a pak říkat věci podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a to nejen, že to souká z rukávu, nebo že ho to napadá někde, opravdu po konfrontaci s nejlepšími teology své doby, ale stát na svém. A potom teda stát na svém takovým způsobem, že třeba se dostane do konfliktu. Pak je otázka, zda vůbec církve takovéhle teology potřebují. Zda je chtějí. No, to je otázka řečnická, samozřejmě že ne.

A teď je otázka, je teolog tady od toho, aby dělal, co mu církevní vedení řekne, anebo je tady od toho, aby kritizoval církevní vedení eventuálně, když je to nezbytné? Nemusí pořád kritizovat, ale když je to nezbytné. To je problém, když se nechá farář platit církví. Tady pořád mluvíme o tom, že oddělení církve a státu. Problém je nepochybně nechat se platit státem. Ale problém je také nechat se platit církví. Jak se zabrání potom, aby církevní vrchnost, ať už je jakéhokoli typu, ať je biskupská nebo presbyterní nebo jakkoli, aby rozhodovala, jestli ten farář se jí líbí nebo nelíbí podle toho, jakou má teologii?

Tam je ohromná věc, když církev má demokratické zřízení a ten sbor sám se rozhodne. To je velká věc, jenomže ta velká věc, jako vůbec v demokracii, velká věc je to tehdy, když jsou na úrovni demokraté a tady, když jsou na úrovni presbyteri přinejmenším, ne-li všichni členové církve. A když ti členové církve prostě nemají zájem o pořádnou teologii, nýbrž chtějí se jenom utvrzovat v tom, že jsou dobří křesťané. No tak potom teda, pokud jim farář vyhovuje, a podobně ve společnosti, když filosof vyhovuje, no tak pak se z filosofie nebo z teologie stává ideologie. Filosof pokud je placen státem, pak je nakloněn ze své filosofie udělat ideologii, která vychází státu vstříc. A farář, který se nechá platit církví, tak zas se stane ideologem, který vychází církvi vstříc.

Ale církev přece má být také nějak měřená. Musí být nějakým způsobem kriticky zvažována. To je úkol teologie. No a když to teolog dělá, tak se dostane do nepříjemné situace. Když to nedělá, tak se dostane také do nepříjemné situace. A přesto musí vzít v úvahu, v jaké situaci ta církev žije a jaká je. Je

nemyslitelné dělat... já tady řeknu věc, kterou jsem sám neslyšel, to se jenom vykládalo, když jsem byl ve vinohradském sboru, tak tam taky patřil kdysi starozákonník, ten vynikající starozákonník Slavomil Daněk. A já jsem tam slyšel, že se ve sboru říkalo... a já jsem byl takový z takových protestantských kořenů, kde se nic o teologii moc nevědělo, takže jsem to prostě zaregistroval, že se to říká a nedělal jsem z toho žádné závěry, teprve teď na to vzpomínám a už to reflektuju, se říkalo, že když Daněk byl vikářem kdesi, tak že nějak za rok, když se ho někdo ptal, jak to tam vypadá, on: „Tam se to pronikavě změnilo. Za ten rok už tam mám nejmíň takové dva tři lidi, kteří mi rozumějí.“ Tak to se říkalo jako vtip, jestli skutečně to Daněk řekl nebo ne, nevím, ale jistě sami cítíte, že něco je na tom hluboce pravdivého. To, že když Daněk je přesvědčen o jisté teologické dráze, že po té dráze prostě pojede, brácha nebrácha, ať mu někdo rozumí nebo nerozumí. Na tom něco je.

Na druhé straně ale zas, když za rok mu rozumějí dva nebo tři lidi, tak je to trochu málo. Člověk by... samozřejmě otázka je, kolik lidí tam vůbec chodilo. Když tam chodí dvě nebo tři babičky a dvě nebo tři babičky mu rozumějí, tak je to sto procent. Ale tehdy to nebylo tak špatné, jako je to dnes v některých těch sborech, kde už by vlastně farář neměl být takřka a nechávat potom celá sídliště bez faráře, to je taky jakási problematická záležitost. Faráři, fary, sbory mají být tam, kde jsou lidi. No a kde lidi přestanou být, no tak tam se mají rušit. Mnoho věcí přežívá, které se musejí trošku změnit. Ale tam musí být taková svoboda víry taky při tom a samozřejmě bude k tomu církev nucena přistoupit ve chvíli, kdy bude své faráře platit. Eventuálně, kdy každý sbor bude muset platit svého faráře. Tak samozřejmě takový sbor, údajný „sbor“ v uvozovkách, kde je deset lidí, tak samozřejmě nebude moct mít faráře.

Tak to jsem přešel, já jsem říkal, že o tom nebudu mluvit, že budu mluvit jenom o *filosofii*, ale tady vidíte, ta analogie je velice blízká. A tedy otázka je, za jakých okolností může mít *filosof* nebo farář, *teolog*, úspěch u veřejného mínění, ať už tedy všeobecně veřejného, nebo v tom veřejně církevním. Za jakých okolností může mít úspěch? Tak toho úspěchu se dosahuje nejrůznějšími způsoby. V minulosti takové nejžádanější kvality spočívaly v tom, že přišel farář a konečně natřel okna a vyspravil střechu, takže tam nezatékalo. Konečně se o to někdo začal starat. A tomu se říká *presbyterně-synodní* církev.

Celá řada sborů brečí, že nemají faráře, protože se nikdo tam nestará o to, aby tam bylo teplo a tak dále. Tedy, to je jedna věc, ale může to být jemnější a může to být vlastně nebezpečnější. Když třeba v minulé době pár farářů se sešlo, a teď tam farář, který tam ještě nebyl, byl pozván, přišel tam, a v tu ránu už to bylo evidované, a teď přišel církevní tajemník: „Jak to, proč, co vy s těmi lidmi máte společného, víte, že to jsou nepřátelé *socialismu*?“ a já nevím co všechno. A teď prostě sbor má strach, aby nepřišel o faráře, který se stará o ty okna a o to, a teď prostě kvůli takové blbosti, jako že tam někde se sejdou faráři a probírají tam *bibli*, třeba jak by ten překlad mohl být vylepšený a tak dále, kvůli takové blbosti přijdou o faráře. Může to být také tlak církve. Samozřejmě je to ve sboru, který asi neměl pořádného faráře, no jo, ale takových sborů je dost.

Tedy, tohle je závažná věc a já teď už budu opravdu mluvit jenom o *filosofii*. *Filosof* si musí najít nějaké své místo, ze kterého vyjde, musí se rozhodnout, kterým směrem, a nemůže se jen tak nechat vyvést z toho směru. Bohužel právě o *filosofii* ještě více než o *teologii*. *Teologie* celkem tady byla taková jednosměrná v minulosti. Naprostá většina farářů ve své *teologii* přešla k takovému nedráždění tajemníků, to jest pokud možno kázání nepřiliš aktualizující, zůstávající u obecných zbožných frází a podobně, čili ve skutečnosti udržování provozu a rezignace na skutečnou *teologii*.

Totéž je u těch *filosofů*. Tady ti *filosofové* většinou prostě předstírali, že přešli na *marxismus*, pokud někdo nechtěl, a to nemuselo být ze zásadních důvodů. Jako kdybych měl mluvit o sobě, a to nebudu protahovat, tak já jsem vlastně neměl vážných výhrad proti *historickému materialismu*. Aspoň tam, když jsme museli pořád dělat nějaké zkoušky a dokonce prověrky na vysoké škole po únoru 1948, tak já měl námitky proti *dialektickému materialismu* zejména proto, že mě zajímal víc, a byly mi evidentní některé nedostatky, některé naprosté nesmysly, které tam v tom byly a tak dále. Ale tam ten *historický materialismus* tak nějak pod vlivem Hromádky jsem celkem neměl proti němu zvláštní námitky.

Takže já jsem neměl důvod, proč se nějak proti tomu stavět, leč jeden – a to, že jsem nesnášel, když mě

někdo k něčemu nutil. Čili vlastně to není ten pravý důvod. Ne že bych z vážných důvodů něco odmítal. Prostě já jsem odmítal, když mě někdo chtěl jaksi zmermomocnit, abych prostě vlezl do *partaje*, nebo abych přinejmenším něco... Je na tom takové to beranství, ten *protestantismus*, který furt protestuje. Něco na tom bylo, ale je to vlastně formalita. Rozhodující jsou důvody a ty důvody pro mě nebyly tak závažné. Kdyby bývali ti komunisti nebyli tak blbí, tak já bych býval možná i do té strany vstoupil. Z různých důvodů, to nejsou důvody, prostě já jsem proti tomu neměl žádné dostatečné protilátky. Takže to nebyla žádná velká zásluha, bylo to mé velké štěstí, dneska bych řekl velká milost, že ti komunisti mě nechtěli. Podmínka byla, abych přestal chodit do kostela a abych přestal říkat, že jsem křesťan. Já jsem nevěděl, jestli jsem, ale v takové situaci to přece člověk musel říkat. Takže to všechno bylo jaksi spíš z takového vzdoru. To není vždycky nejlepší rádce, ale já to přiznávám, bylo to tak. Možná že kousek vzdoru by v každém *filosofovi* mělo být. A největší postavy křesťanské *teologie*, největší postavy *reformace* jsou právě tohoto typu. *Protestantům* se říkalo *protestanti* právě z tohoto důvodu: „Zde stojím a nemohu jinak.“ Hotovo. A čím víc mě někdo nutí, tím pevněji stojím na svých kramflecích. Vlastně ten odpůrce mě posiluje. Já bych měl sám třeba pochybnosti, ale teď si nemůžu ten luxus dovolit, protože mě někdo nutí, tak to držím.

Tak to je druhá stránka, co také hrozí, že člověk se zatvrdí a není ochoten... Jsou ovšem chvíle, kdy se nelze nezatvrdit. Prostě když nemám dost času a klidu na rozmyšlení, tak pro jistotu se odmítám nechat zmermomocnit. Prostě na to musím mít dostatek klidu; když mě někdo nutí, odmítnu. Rozmyslím si to později. Ale rozhodující je tedy, jak říkám, to jsou takové ty drobné věci, ta rozhodující věc je nahlédnout, jak je to správně, a k tomu je potřeba trochu klidu a nemůžeme teda uvádět mimořádné situace. Otázka je, jak se to děje v té běžné situaci. A pokud je běžná situace, tak k běžné situaci patří také obecné mínění. A to obecné mínění vždycky je o něco pozadu. A teď jde o to posoudit vážně, rozvážně, zda je pozadu takovým způsobem, že můžeme to napravit, anebo že je tak pozadu a tak na tom lpí, že je pozadu, že musíme protestovat. To je potřeba rozhodnout, není to vždycky stejné. Já si myslím, že dneska o žádném takovém lpění nelze mluvit, dneska spíš je taková nejistota, která vede k jakési zarytosti prostě proto, že když člověk neví, tak se zatvrdí. To je něco jiného, nikdo vás nenutí, ale prostě zatvrdíte se, protože vlastně každé na to kašle, co si myslíte, a pak se taky zatvrdíte. To je další důvod, taky ne ten pravý.

Takže takhle to vypadá. Jak z tohohle blázně, z tohohle chaosu, jak z toho ven? Já si myslím, že jedna z těch – není to samospasitelná cesta, ale jedna z těch vážných cest, jak z tohohle chaosu... Já mám dojem, že trochu mluvím k vám jako z vaší zkušenosti, že něco takového musíte nějak také cítit v naší době. A pokud ne, tak byste měli něco pro to udělat, abyste to cítili. Z tohoto chaosu je celá řada cest a jedna z těch cest je analýza, která svým způsobem má takový trochu policejní charakter, nebo možná zbytečně říkat policejní, je to cesta vyšetřovatele. Je to cesta... když nevíte, kdo z přítomných mohl být tím viníkem, tak se začnete ptát na něco jiného. Na to, komu to prospělo. *Cui bono?* A v tom případě tedy, o čem vlastně je řeč? Je řeč o zájmech.

A tedy jedna ze základních věcí pro filosofa i pro teologa je zkoumat zájmy. Ne že by zájmy byly něco špatného, ne že by ideální bylo nemít žádné zájmy. To je také jistý předsudek, že zájmy jsou od zlého, že člověk by se měl odevzdat a nemít žádné zájmy. To byl třeba ideálem – nebo dneska už to tak není, ale bylo ideálem Ignáce z Loyoly a zejména pak řádu jezuitského: poslušnost. To nejdůležitější, co je, poslušnost. To si odpoví váš nadřízený, když vám dá příkaz, ale vy musíte poslouchat. Vy nejste tady od toho, abyste to posuzovali. To je ta zvláštní zásada, která v té latinské podobě – možná že to znáte, že to je poslušnost – *oboedientia sicut corpus mortuum, sicut cadaver*. Poslušnost, to je zvláštní determinace, zvláštní vymezení. Jak je poslušné mrtvé tělo nebo mrtvola (*cadaver* je mrtvola, *corpus mortuum* je mrtvé tělo)? No, mrtvé tělo vůbec není poslušné, to přece můžete přikázat mrtvému tělu cokoli a ono furt leží. Tam spíš než o poslušnost šlo o nevzpěchování se. Je to zvláštní, ale formulováno to bylo takhle. A v případě Teilharda de Chardin – to je ještě v tomto století – kterému šéf, generál řádu, zakázal psát a publikovat jakékoli teologické a filosofické texty, tak Teilhard poslouchal, ale jako v 20. století, to jest

prostě to fingoval trochu, a když napsal knihu, která také vyšla česky před několika lety, *Lidský fenomén*, *Le Phénomène humain* (název překladu není docela přesný, *Člověk a kosmos* se to jmenuje, myslím), tam začíná vlastně podvodem. Tam říká, že v této knížce, *Lidský fenomén* – dá se to přeložit jako *člověk jako fenomén* nebo *lidstvo jako fenomén* – ten fenomén je strašně důležitý. Hned na začátku tam říká Teilhard: „Já nehodlám vyslovovat žádné filosofické ani teologické soudy o člověku. Já budu jenom popisovat člověka jako jev.“ Poněvadž zakázáno psát filosoficky nebo teologicky. No ale, prosím vás, lidstvo jako fenomén, *Le Phénomène humain*... no to je filosofická záležitost. O tom se nedá jinak psát než filosoficky. Ale on to ještě podtrhne hned v těch prvních větách: „Já se budu zabývat člověkem jenom jako fenoménem. Mým předmětem, mým tématem je člověk jako fenomén. Ale celý fenomén,“ teď to tam výslovně řekne, „celý fenomén.“ No celý fenomén, celek, to je přece filosofie sama. Věda žádná není schopna se vztáhnout k žádnému celku. Čili byl to takový pokus, jestli to projde. Neprošlo, takže kniha mohla vyjít až po jeho smrti. A to je zase zvláštní. Když umře jezuita, tak už nemusí být jako *cadaver*, jako mrtvola, nýbrž je už zcela svobodný. A jakmile umřel, tak vyšlo asi čtrnáct svazků jeho sebraných spisů. A vydávali to i jeho kolegové jezuiti, pač ti zavázáni nebyli. Je to velmi zajímavé a můžete nad tím bádát. Důležité je na tom jedno, že poslušnost není vlastně tak extra mimořádná a dobrá ctnost. Jsou případy, kdy je třeba poslouchat a jsou případy, kdy je třeba neposlouchat. A to je tedy také vztah... a to se vztahuje samozřejmě ke státu, to se vztahuje k církvi, to se vztahuje k tradici, to se vztahuje k veřejnému mínění a tak dále. Někdy ano, někdy ne. Ne zásadně ne zásadně odmítat a ne také zásadně polykat bez kousání. Prostě kritický přístup.

No a to znamená tedy v rámci toho kritického přístupu, že se budete tázat: No a když někdo na mě chce, abych dělal tohle, proč asi to chce? Zejména když vám řekne třeba církevní tajemník, co máte v tom kázání říkat. On tu teologii neštudoval, on je tady reprezentantem ministerstva, respektive církevního odboru na tom příslušném nějakém okrese nebo něco takového... co on má dokecat do toho, co vy budete dělat teologicky? A on to třeba bude říkat tak jako sympaticky a bude vám radit jenom... Vždycky v této věci: Proč asi to chce? Tato otázka musí všude stát: Proč asi se tohleto má? Proč asi se tamhleto nemá? To už je základ neposlušnosti. Protože když se takhle ptáte, tak už vlastně neposloucháte jako *cadaver*, jako mrtvola. Ale ještě to neznamená, že jste vzpurní. Vy jste jenom kritičtí. Čili tohleto myslím je nezbytné.

A teď přistoupíme tedy k tomu, co to je vlastně zájem a jaké jsou zájmy. Já bych chtěl upozornit na jednoho rakouského spisovatele a myslitele. Já si ho víc cením jako myslitele než jako spisovatele. Mně se moc zrovna nijak zvlášť jeho literární texty, jeho romány nelíbí. Je to *Hermann Broch*. A on má také fejetony, má takové úvahy, analýzy, novinář to byl taky, napsal spoustu článků. A má některé vynikající myšlenky, které ne že by znamenaly něco pronikavě nového, ale on to říká takovým novým způsobem, že máte dojem, že je to jako zajitření... zajitření rosy. A tam ukazuje na základní rozdíl mezi zájmem, který je konečný a zájmem, který je nekonečný. To možná není nejlepší terminologie, ale má to cosi v sobě. Jako takto vyložím.

Konečný zájem je konečný zájem jednotlivce nebo nějaké skupiny. Nekonečný zájem je buď zájem všeobecný a nebo takový zájem, který nemůžete pokrýt, vyplnit, splnit jednou provždy definitivně. Takže když se rozhodnete studovat na vysoké škole, tak takovým dost samozřejmým zájmem je, že chcete doštudovat. To je váš zájem doštudovat, dovést to ke konci. To znamená tento zájem doštudovat je zájmem konečným. A týká se také jenom vás. Teď ale vy můžete mít důvod, proč budete studovat to či ono, a tento důvod už nebude čistě jenom vztažen k vám. Vy třeba jste se rozhodli studovat něco, co třeba vás netáhne tolik, ale máte za to, že by to bylo zapotřebí, aby to někdo dělal.

Vezmu zase historický příklad. V Německu byl vynikající teolog, filosof, který v poměrně mladém věku dokonce dosáhl velkých úspěchů, habilitoval se, stal se docentem filosofie a teologie, napsal a publikoval knihy, které vzbudily velký zájem, velký poprask. A když tomu člověku bylo třiatřicet, to už byl dvojnásobný docent. Když mu bylo třiatřicet, tak najednou jako kdyby se zbláznil. Odešel z obou fakult a šel studovat medicínu. Asi už tušíte, o kom mluvím. Vystudoval medicínu a pak odjel z Evropy do Afriky,

do *Lambaréné*, a tam léčila dosti diletantským způsobem, léčil černochoy. Zřídil tam takovou nemocnici, jaké nebylo podoby, a dodnes na to medicína vzpomíná jako na strašnej omyl. Protože tam bylo možno navštěvovat nemocné, celé rodiny se nastěhovaly k nemocnému, aby nebyl sám, a postupně se nakazily od něj a tak dále.

Tam se něco stalo... sám Schweitzer to tedy popisuje tak, že se mu dostala do rukou nějaká náborová brožurka nebo nějaký plakátek nějaké misijní společnosti. A najednou prostě jemu se udělala... Když to analyzujeme, většinou se to líčí, já teď nebudu to líčit tak, jak se to líčí běžně, to jest jako jakási velikost. Člověk, který se obětoval. Ne, ono to má také druhou stránku. Ono to má také... co to má znamenat, když se hlásíte... tak si přečtěte *Z mého života a díla* a tam to líčí velmi podrobně. Není to tak z mládí, je to během toho studia, během toho už přednášení, během toho, když už dělal tu filosofii a teologii. Čili když už byl dospělý. Ale to je celkem jedno. Má to druhý aspekt. Ten druhý aspekt spočívá v tom, že když někdo dělá filosofii a teologii a je uznávaný, takže může toho nechat vlastně jenom, když začne pochybovat o smyslu toho, co dosavad dělal. A když odejde z Evropy, tak to může udělat vlastně za těchto okolností, když zároveň nechá jedné věci a začne dělat medicínu, tak vlastně to udělá jenom protože vlastně zlomí hůl nad Evropou. Já nemluví o tom, zda právem či neprávem. Možná že velmi právem. Evropa skutečně neměla ten pravý vztah k křesťanskému světu a dodnes nemá, jak vidíme. Ale musíme tam tento moment vidět. Jeden člověk nemůže dělat všechno a všichni nemohou jít do Afriky. Ale když někdo, kdo je úspěšný jako filosof a teolog, publikuje a má úspěch, ty knihy jsou hodnoceny, dodnes je můžeme číst, ty dějiny *Leben-Jesu-Forschung* je třeba nebo *Teologie svatého Pavla*, to je velmi pozoruhodné, i když je to liberální teologie a tak dále, by se dalo říct a je to neobyčejně působivá záležitost, to je dobře udělaný vědecky a tak dál. A teď toho někdo nechá. On vlastně rezignuje na to, on má dojem, že toto není to pravé.

Schweitzer to nikdy neformuloval tak, že všichni by měli dělat to, co on. Já nechci tady mluvit o tom, zda to je možno generalizovat, nebo ne, ale musíme si uvědomit, že v tom je tento prvek. Zkrátka a dobře, i když zas naopak někdo se dá na něco a nepustí, zuby nehty se drží té věci, i když všichni mu říkají, že to nemá dělat nebo že to nemá perspektivu a tak dále, zas je to nějak zakotveno v jakémisi základním životním pocitu.

A teď tento pocit je potřeba zvážit. Ten pocit nemusí být správný. Pocity nejsou něco, čím bychom se měli nechat v životě vést. Pocity jsou tady od toho, abychom něco skutečně pocítili, prožili, a pak to musíme ale nějak posoudit, zhodnotit. Čili odkazovat se na prožitek, na pocity a tak dál nelze pro filosofa a pro teologa. To si může dovolit nějaký laik, to si může dovolit nějaký prostý muž nebo prostá žena, ale v žádném případě ne člověk s vysokoškolským vzděláním. Tam to musí být zdůvodněno.

Obávám se, že Schweitzer to nikdy pořádně nezdůvodnil. Zase odkazují na tu jeho populární autobiografii, která zas není tak lehkovážné čtení, tam je skutečně vlastně celá jeho biografie obsažena, co kdy dělal a tak dále. Je to velmi poutavé čtení, jmenuje se to *Z mého života a díla*. Potom teprve napsal *Z mého dětství* a to je spíš takové čtení pro děti, ale tamto je pro vážně uvažující lidi. On to nezdůvodnil. Prostě on, a ne proto, že by snad neměl důvody, ale protože kdyby říkal ty důvody, tak vlastně dělá agitku, abyste to udělali taky. Jakmile řeknete důvody, tak to jsou důvody, které buď jsou platné, a pak jsou platné pro každého, anebo je raději neříkejte. Pak to můžete říkat jenom jako své soukromé motivy.

Tedy obecné mínění můžete v jednotlivých případech korigovat, odmítat, můžete se postavit proti němu, ale nesmíte generalizovat své pocity, své nějaké zážitky, prožitky a podobně. Tam jsou na místě důvody. A důležité je, že pro veřejné mínění a pro ty, kdo se zařadí do toho veřejného mínění, ty důvody prostě nejsou rozhodující. Oni nemají důvody, respektive když je říkají, tak jsou to pseudodůvody a je za tím vždycky ještě něco.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Anebo je úspěšná, protože vyhovuje době, vyhovuje nějaké situaci, vyhovuje nějaké tendenci té či oné církve nebo té či oné části církve. To je ta otázka. Tato otázka musí být kladena a nikdy tyto

soukromé nebo i společné, ale konečné zájmy nemohou být rozhodující pro teologické nebo filosofické otázky.

Kritičnost v první řadě spočívá v tom, že se tážeme po důvodech, argumentech. Proto také teologická diskuse nesmí spočívat u soudných lidí, a filosofická totéž, nesmí spočívat v tom, že odhalujete nějaké nevyřčené motivy něčí, nýbrž musíte jít k věci. A to i tehdy, když je celkem nasnadě, že někdo tvrdí to, co tvrdí, a stojí si na tom, na čem si stojí, a argumentuje tak, jak argumentuje, protože tím splní nějaký úkol, o kterém se nehovoří. To nemá místo v intelektuální diskusi, v *diskurzu*. Je potřeba mluvit o těch důvodech. A pak, když mluvíme o důvodech, musíme rozeznávat ne zájmy takové či onaké, nejde o pouhé rozlišování, nýbrž musíme uvažovat o tom, zda to jsou zájmy spravedlivé nebo nespravedlivé, zájmy oprávněné nebo neoprávněné.

Sám o sobě se každý zájem skoro může vydávat za oprávněný. A nejenom, že se může vydávat za oprávněný, ale může také skutečně oprávněným být sám o sobě. Ale ta oprávněnost se netýká pouhého zájmu samotného, nýbrž vždycky toho širšího kontextu. Takže je potřeba velké kritičnosti k tomu, aby se nejenom rozlišovaly zájmy a eventuálně jednotlivě hodnotily, ale aby se hodnotila situace, za které ten či onen zájem je oprávněný, i když je třeba omezený, anebo neoprávněný.

Teď se ještě vrátím k tomu rozdílu mezi omezenými a neomezenými zájmy. Jaký to má smysl? Co to je neomezený zájem? Neomezený zájem je takový, který nemá žádnou mez. To znamená, vy nikdy nemůžete být dost spravedliví. A proto, je-li vaším zájmem za každou cenu prosazovat spravedlnost, tak tento zájem nebude nikdy definitivně jednou provždy naplněn. To je celoživotní záležitost. A nejenom soukromá jednotlivce, to je celoživotní záležitost všech lidí, pokud ten zájem mají, pokud si ho vezmou za svůj. Je to zájem celé společnosti, celého lidstva. To je příklad.

Nebo láska. Lásky není nikdy dost. Naproti tomu jsou zájmy jiného typu, třeba, jak se běžně říká, zmínil jsem, jestliže jste se zúčastnili dnešní *konvokace*, tak tam byl zmíněn Macek, národohospodář, který po válce vedl *Naši dobu*, byl šéfredaktorem *Naší doby*, kterou založil kdysi Masaryk. Jestli jste tam byli, tak jste slyšeli, že říkal: je zájmem společnosti, aby bylo hodně lůžek v nemocnici? To je také dost aktuální záležitost. Mluví se o tom, že se budou nemocnice rušit nebo se omezuje počet lůžek. Jaký to je zájem? Tady vidíte, jak ten zájem nemůžete ani dost dobře posoudit, když neznáte kontext. Nepochybně není ideální mít co nejvíc lůžek. Poněvadž buď to znamená, že je příliš mnoho nemocných lidí a to je špatně, anebo že ta lůžka tam budou zbytečná a to je také špatně. Ideální je nemít žádná nemocniční lůžka, ale za předpokladu, že všichni jsou zdraví.

V tom je naprosto jasné, že takový konkrétní zájem může také být zájmem pozitivním nebo negativním podle okolností, že to není vlastní charakter, vlastní rys toho zájmu samotného. Já se ještě pamatuji, když jsem byl v Ústavu epidemiologie a mikrobiologie, tak tam vznikla jakási veliká diskuse, mělo to takový dost až nepěkný charakter, nebudu líčit detaily kolem toho. *Ftizeologové* chtěli, aby do pětiletého plánu byla započítána výstavba většího počtu lůžek. A šéf toho ústavu, epidemiolog, říkal: to je nesmysl, my musíme všechny peníze dát na to, abychom potlačili růst počtu nemocných na tuberkulózu.

To vypadá, jakože to je proti sobě. Na jedné straně se plánují další lůžka, a to znamená další doktoři a další léčebné ústavy a počítá se s tím, že se tubera bude stále šířit. Ono to tak vypadalo, protože dokonce ani mléko, které se prodávalo, nebylo sterilní a řada lidí se infikovala nedokonale sterilizovaným, pasterizovaným mlékem. Zase vidíte, jak je vždycky potřeba uvažovat o kontextu, v jakém věc posuzujeme. Naproti tomu o těchto kontextech nemusíte uvažovat, když jde o ty zájmy nekonečné. Když jde o spravedlnost, tam opravdu těžko můžete říct, že spravedlnost je jenom odsud potud a pak to končí. To je cynismus. Jsou větší zájmy, důležitější zájmy než je spravedlnost, než je právo, než je pravda? Tak to je ten rozdíl.

Naopak musíme ještě rozlišit další zájmy, a to souvisí zase s povahou filosofie eventuálně teologie. Jsou zájmy, které něco předstírají, které jsou ve skutečnosti něčím jiným, než za co se vydávají. To je z reformačních střetů dosti patrné, zejména ze střetu reformace a protireformace. Tam se podsouvaly v těch *disputacích* třeba, ale i fakticky potom na soudech, v *disputacích* se podsouvaly těm druhým určité

výklady jejich *tezí*. Ty *teze* řekněme, že byly správné, v řadě případů se podsouvaly i jiné *teze*, jak víte, že tomu bylo u Husa. Podsouvají se jiné výklady a vy nenecháte toho druhého, aby vystoupil, jaký on skutečně je, ale děláte z něho někoho jiného. A zároveň ovšem tím ze sebe děláte někoho jiného, protože když druhého člověka neberete vážně, tak ve skutečnosti neberete vážně sami sebe. Když podsouváte tomu druhému výklad nějaké jeho *teze*, tak vy vlastně tím, jak ho osočujete, tak se vlastně distancujete od té *teze*, kterou eventuálně v jiném výkladu byste mohli přijmout. Je to jakási hra se slovy nebo hra s gesty, hra s různými interpretacemi vykonaných činů a podobně, která způsobuje, že vy sami sebe neberete vážně ve chvíli, kdy neberete vážně toho druhého. Tohleto je takový ten první krok.

Další krok je tedy, že vůbec za nějakých okolností se necháte přimět k tomu, nebo že vám je to dokonce vlastní, že dokonce v tom najdete potěšení, že vypadáte jako něco jiného, než co jste. To jsem myslím už uváděl příklad Hegela. Hegel patří mezi slavné filosofy, kteří dovedli plavat v tom chaosu veřejného mínění, které tehdy nebylo tak úplně veřejným míněním, bylo zejména míněním panovníků a dvora, takovým geniálním způsobem, jak se domníval asi sám, že vlastně dělal podvod na podvod. Já jsem tady líčil, jak to bylo třeba s tou jeho slavnou *tezí*, že všechno rozumné je skutečné a všechno skutečné je rozumné. A jak vlastně to připouští několikery výklad, nebo přinejmenším ten dvojí hlavní výklad, který vždycky vyjde vstříc někomu, komu chcete nějak vstříc vyjít. Takže ta dvojsmyslnost je tam až hrůzná. Je to jakési předstírání, které je velmi *oportunní*. Je otázka, jestli filosof může být nebo teolog může být *oportunní*. Naprostá *neoportunnost* může být natvrdo taky pouhá, neschopnost se přizpůsobit situaci. Ale ta je zdůvodnitelná jenom do té míry, dokud v rámci toho přizpůsobení udržíte sami sebe. Tady vždycky poukazují na to, že i v přírodě tomu tak je, že jsou zvířata nebo rostliny nebo ptáci, hmyz, kteří předstírají něco, co nejsou. Třeba kudlanka nábožná předstírá, že je větvička nebo lístek, jiné kudlanky jako skutečně kus listu. Ale žádná kudlanka nejde tak daleko, aby se tím listem skutečně stala. Ona jenom klame, jako by byla tím listem. Čili jde vždycky o to, i to *mimikry* má smysl jenom do té míry, pokud identita té kudlanky zůstane zachována. To znamená, ve chvíli, kdy se měníte sami a ta vaše přizpůsobivost vás okrade o vás samotné, no tak pak tedy to zdůvodnitelné dále není.

A zase, ale co jste vy sami? Co je vlastně člověk sám? Co jsem já, abych na tom trval? A teď už si zase vymysleli ten původně křesťanský výmysl, jak to, že tak pořád trváš na svém? Musíš přece vědět, že člověk je hříšný. A když ti tadyhle nějaký biskup říká tohle – tohle se stalo Husovi. Hus psal v jednom z posledních dopisů z Kostnice, psal, že tam za ním přišel jakýsi vysoký, mladý hodnostář, myslím, že to byl arcibiskup nějaký, už si to nepamatuju přesně, jak vysoký hodnostář, možná kardinál to byl. A ten Husovi tam, kterež už tam byl delší dobu a už byl schátralej dost, tak si dovolil mu říkat: „Přece kdyby ti koncil řekl, že máš jedno oko, ty máje dvě, musíš souhlasit s koncilem, že máš jedno.“ Tak daleko šel ten arcibiskup nebo kardinál, kterež tam za ním přišel, Španěl nějaký.

A na to mu odpověděl Hus, píše to v dopise, to si můžete najít, *Sto listů M. Jana Husa*, tak tam to máte taky tenhle dopis, jeden z posledních, jak říkám. Tam říká: „Kdyby k tomu došlo takhle, tak já, máje rozum a svědomí, bych toho nemohl připustit.“ Důležité je rozum a svědomí. Rozum ještě by vás mohl přesvědčit, že nemá cenu nadále setrvávat v kriminále, eventuálně se vydávat v nebezpečí, že vás upálí. Rozum by vám poradil, jak z toho vylézt. Rozum takto – jistě víte, že vedle Husa, poměrně takového prostého kněze, že jsme tady měli velkého intelektuála v té době, který byl mnohem chytřejší, možná inteligentnější, rozhodně vzdělanější než Hus. Byl to Jeroným Pražský. A Jeroným Pražský, to byl právě muž, který je poučný v jednom směru, totiž že mu ta chytrost vždycky poradila, jak se dostat z nouze. Takže ho několikrát chytli a on vždycky odvolal. Všecko přijal a já nevím co všecko. No tak oni nadšení, napsali hned dopis o tom, že se jim podařilo Jeronýma dostat a propustili ho. On utekl, a když byl pár kilometrů za hradbami města, tak hned někde do nějaký krčmy zasedl a napsal dopis, kde se vychechtával, jaký jsou to blbci, že mu věřili. A to dělal tak dlouho, až nakonec ho nepustili, už ho drželi pevně. A pak už nebylo nic jiného, tak se přihlásil k Husovi jednoznačně, nic neodvolával nakonec. Intelektuálové jsou v té svízeli, že ten rozum jim radí. A když nemají pevné svědomí, tak ten rozum jim neradí vždycky nejlíp. Takže proto ten Hus, já si myslím, že i když nebyl velký intelektuál, nebyl tak velký

intelektuál jako Jeroným, tak že to byl větší člověk. I když samozřejmě velká čest i Jeronýmovi, ale přece jenom není to srovnatelné já moje rozum a svědomí nemohl bych k tomu přisvědčit, nemohl bych to potvrdit.

Takže pamatujte si, že mluvit o zájmech je velice důležité a že až budete mít spory někde, budete muset řešit jako duchovní správci, faráři někde spor třeba ve staršovstvu, tak nezapomeňte si klást otázku, co je za tím. To není nekřesťanské.

Vždycky se musíte tázat, zejména když se lidi strašně prou, tak jestli za tím není něco, co vlastně nemá s věcí společného nebo co je důležitější než to, o čem se mluví. To je velice závažná věc. To neplatí jenom v politice, tam to samozřejmě platí pořád. Tam vlastně nikdy o nic nejde než o ty zájmy. Ale je to tak i jinde a je vždycky dobré, ke kritickému myšlení také patří, nesmí se zapomínat na tohleto odhalování. Já vím, já to říkám tak s důrazem proto, že to nemá nejlepší pověst a vždycky se to považuje za něco nečistého.

Nečisté je to v diskuzi, někoho osočovat a teď prostě říkat, z jakých vlastních důvodů, jaké jsou ty skutečné důvody, ne ty, které říká a tak dále. Tohleto do diskuze nepatří. Ale vy si to musíte uvědomovat. Pochopitelně tyhleto záležitosti nepatří k tomu nejdůležitějšímu ve filosofickém úsilí, je to spíš negativní stránka, je to něco, co nás chrání před tím, aby se filosofie nebo teologie nestala pouhou ideologií. Co to je ideologie? Ideologie je, zase historie toho slova je úplně jiná, ideologie původně znamenala nauka o idejích. *Logie a idea, ideologie*, tak to bylo. Toho slova začlo být používáno někdy ve francouzské revoluci, možná maličko před, a mělo to takový naprosto neutrální charakter. Teprve u Hegela, zejména však u Feuerbacha, to je jako fenomén neobyčejně dobře popsáno a analyzováno. Konkrétně u Feuerbacha tam je to, to se týká teologie, že Feuerbach prostě přišel, je to žák Hegelův, takže dalo by se to ukazovat i u Hegela, u toho Feuerbacha je to daleko výraznější, jasnější, zřetelnější, přehlednější. Ta hlavní teze Feuerbachova v tom *Das Wesen des Christentums* je, že teologie je vlastně antropologie.

Feuerbach byl kritizován, že strhává teologii na úroveň pouhé antropologie. Proti tomu se Feuerbach brání, že už tady je vidět, že to, co říká, je pravda a že je oprávněno, protože se tomu právě takto rozumí, že on přece vůbec nechce strhávat teologii. On chce pozvedat antropologii a to až tam, kde dosud byla, kde trnula jenom teologie. Čili on se bránil proti tomu, aby byl započten mezi ty, kteří demaskují něco, aby ukázali, že pod tím je něco daleko prostšího nebo sprostšího. To je třeba u Freuda typická věc, že prostě se mluví já nevím o čem a kultura se pěstuje a tak dále a za tím vším je sex. Tohle nechce, takhle nechce být Feuerbach interpretován. On chce ukázat, že vlastně až dosud antropologie byla pěstována v podobě teologické, ale že ta teologie vlastně není nic jiného než antropologie a že tedy jenom je potřeba si uvědomit, že ten takzvaný Bůh, že to je vlastně člověk jako rod, rodový člověk.

Tak na tady nemusíme souhlasit, i když něco na tom je. On tam cituje Luthera, cituje tam církevní otce, [nesrozumitelné] citáty tam má, to si můžete přečíst. Jinak je to nudná četba, já nevěřím, že někomu se to mohlo líbit, jako nechápu, proč Engels třeba píše, že spolu s Marxem rázem jsme byli všichni feuerbachíáni. Prostě no tak byl to jinej čas, já nevím, jak já bych se mohl stát feuerbachovcem. To je čtení dost divné, ale jsou tam, když to vyberete, tak koncepce je to velmi zajímavá. To jako nepochybně. Ale lépe než Feuerbacha samotného je číst Bartha, Karla Bartha, *Teologie 19. století*, kde má nejvýznamnější teology, každému věnuje kapitolu a mezi jinými tam také má svoji kapitolu Feuerbach. To je *Teologie 19. století* a Barth o něm píše velmi takovým přejným, takovým sympatizujícím způsobem, i když v té rozhodující chvíli říká: „No a co mu na tohle máme říct? No jediné se mu vychechtat.“ To ale se sympatií se mu vychechtat, ne jako není to taková jízlivá záležitost.

Ale co na tom je vidět? Mně jde o tu strukturu, ne jestli to je pravda. To se může dát na něco jiného, ale ta struktura je v tom, že lidé až dosud, když mluvili o Bohu, tak vlastně mluvili o člověku, rozumíš, dokonalém člověku, o tom nejlepším člověku, jak má člověk vypadat, mluvili o člověku a mysleli si, že mluví o Bohu. Teď jenom prostě je potřeba jim otevřít oči, že vlastně mluví o člověku a je všechno *all right*, všechno zůstává, jak bylo řečeno, jenom se nesmí myslet, že se mluví o Bohu, nýbrž že se mluví o tom, jak má vypadat člověk. To je jaksi to takzvané falešné vědomí. Myslet na něco a domnívat se, že myslím na něco jiného. No ale to se netýká tadyhle žádného konkrétního zájmu, to bychom museli ještě

zase analyzovat, co vlastně vede podle Feuerbacha, co vede k tomu, že si člověk vymýšlí jakoby boha nebo bohy už předtím. On tam začíná v tom *Das Wesen der Religion*, to je slabá kniha a nestojí za čtení a tam mluví, začíná o animismu a tak dále, to prostě je taky... ale pak se to pročištuje a to křesťanství pro něj znamená jaksi to nejvyšší, čeho bylo zatím dosaženo a tak dále. To tam pořád zůstává, neplést to s nějakým protikřesťanským ateismem. Feuerbach svým způsobem obviňuje křesťany, že nejsou pořádní křesťané. To tam najdete přímo, že říká: „Vždyť to je skandál, copak ty, křesťane, ty máš právo si myslet, že jsi křesťan? Můžeš ty vůbec mluvit o naději, o víře, když si dáváš peníze do záložny a teď se pojišťuješ pro každý případ na živelné pohromy a já nevím co všechno? Tomu říkáš křesťanství?“ Jak to chápete, je jiná věc, ale toto je jeho záměr. Křesťané prostě nejsou pořádní křesťané, a proto mají taky špatnou *teologii*, to jest špatnou *antropologii*.

To není tak zcela od věci, ale vidíme na tom, co to znamená, ta *ideologie*, to falešné vědomí. A teď na tohle nasadil kriticky Marx. Mluvím jenom o Marxovi, Engels žádný pořádný myslitel nebyl, ten jenom posílal peníze do Londýna Marxovi, poněvadž to byl továrník. Psal sice takové populární spisy, ale nic moc, a Marxovi to šlo dost na nervy, ale zas když ty peníze potřeboval, tak raději byl zticha.

Marx tedy z toho udělal to skutečné falešné vědomí. To znamená, je tady jakási *ideologie* demokracie, a ve skutečnosti to je demokracie jenom pro ty, co mají prachy. Poněvadž co mají lidi, co nemají co do úst, co mají z toho, že mají politické svobody? Ta demokracie je jenom pro některé, i když se to tváří, jako že to je pro všechny. Tahle kritika se najednou stává kritikou společenskou, zatímco u Feuerbacha to byla jenom kritika *teologie*, respektive kritika *ideologie*, která se dá spravit tím, že řekneme, že *de facto* si lidi chybně myslí, že mluví o bohu, a vlastně mluví o člověku.

To byla velká věc, protože musíte si uvědomit, že *antropologie* žádná neexistovala. *Antropologie* vznikla jako *christologie*. Dokud se nemluvílo o Kristu jako pravém člověku, nestalo se to tématem *teologie* a bylo to strašně důležité. Bohy měla všechna náboženství, všude bylo plno bohů, a jenom jediný Bůh se stal člověkem. To znamená to lidství Boží, lidskost Boží, se stala teologickým tématem. To je začátek *antropologie*. Já jsem byl inspirován tou diskuzí, co jsme měli před chvílí.

Takže v této věci ta struktura byla zcela připravena. U Marxe je *ideologie* falešné vědomí, to jest, když dělám některé věci s vědomím, které je falešné. Poněvadž ve skutečnosti je dělám z jiných důvodů, než si myslím. Nejenom než předstírám druhým – to je druhá věc – ale zejména než si sám myslím. Totiž ta *ideologie* má největší význam ne abych oblbl ty druhé, jako je to u osvícenců, u Voltaira, který říká: „Já sice v boha nevěřím, ale jsem rád, když můj krejčí v boha věří, protože mě aspoň míň okrádá.“ To je takové, že dopřávám tomu krejčímu, ať je blbý, protože já z toho mám jistý užitek. Ale ta nejzávažnější funkce *ideologie* je, když oblbneme sami sebe. Když sami sebe přesvědčíme, že děláme z nejlepších úmyslů a děláme svinstvo. To je *ideologie* v pravém slova smyslu.

Taková typická, velmi vulgární *ideologie*, kterou známe z minulých dob, my starší, je: „Proč ty tam v té funkci zůstáváš?“ Odpověď je – samozřejmě takhle nikdo neodpoví, ale podstata tam je přítomna: „Kdybych odešel, tak tam přijde ještě větší svině.“ Že zachraňuju poslední tím, že dělám svinstvo, poněvadž někdo by mohl dělat ještě větší. To je typická *ideologie*, která je tak zjevná, že o tom nemusíme ztrácet kritických slov. Některé jsou méně zjevné, ale jsou podobné. To není ten pravý důvod, proč zůstávám ve funkci, že by tam mohl být někdo ještě horší než já. Takhle by to ani nikdo neformuloval. Ten pravý důvod je v čem jiném a jen se kryje tím falešným vědomím. V některých případech ti lidé mají tendenci sami sebe ukecat, sami sebe přesvědčit, že to je ten pravý důvod. To je nebezpečí *ideologie*. Nebezpečí hlavní nespočívá v tom, že oblbnu ty druhé, nýbrž že oblbnu sám sebe.

Musíme končit. Když už uznáme zájmy oprávněné a neoprávněné a ptáme se po důvodech, tak rozhodující bude naše stupnice hodnot, jak se říká. My se budeme muset pochopitelně poněkud dotknout příště vůbec otázky hodnot, co to vlastně hodnoty jsou. Největší problém té takzvané hierarchie hodnot je, že z hodnot se dělá věc. O hodnotách se mluví, jako geometrie mluví o obrazcích. Je to jakási jedna hodnota a druhá hodnota a já je teď беру a nějak aplikuju, nějakým způsobem je zabudovávám do svého jednání. Prostě takhle to není. My si musíme ještě položit otázku, jak vlastně

máme myslet hodnoty. A to je zvlášť důležitá věc, kterou se budeme zabývat příště, protože tady přišel myslitel velmi významný, Nietzsche, který přišel s myšlenkou, přesněji řečeno s odhalením. Nietzsche patří do té skupiny filosofů, kteří ani nechtěli být filosofové. Oni nechtěli být za filosofové považováni. Zejména Nietzsche nechtěl a vlastně se také nikdy nehabilitoval jako filosof, habilitoval se jako filolog a stejně tam dlouho nevydržel. Ale je to významný myslitel.

Já pak budu říkat, proč ho nepovažuji nebo navrhuji, aby nebyl považován za filosofa, i když samozřejmě všude je jako filosof traktován. Je to muž, který přišel s odhalením. Zase odhalení, jako Feuerbach přišel s odhalením a jako Kierkegaard přišel s odhalením, tak také Marx přišel s odhalením a Freud přišel s odhalením. To je taková móda konce 18. a zejména 19. století: odhalovat, demaskovat, vědět víc než víte, odhalovat tak, že já vám rozumím lépe, než vy rozumíte sami sobě. To je taková arogance, s jakou přistupuji k tomu druhému. Takže já mu odhalím, jak to s ním vlastně je, poněvadž on sám to neví pořádně, chudinka, že tahle arogance taky k tomu patří, zejména v romantismu se tento násilnický přístup ukázal.

Tedy Nietzsche přišel s tou myšlenkou, že ta druhá část novověku, které on říká – a říkalo se jí i jinak, i když v trochu jiném smyslu – *moderna*, moderní člověk, moderní společnost, *moderna*. Podstata *moderny* spočívá v tom, že tam všechny hodnoty jsou odhodnoceny, že tedy ztrácejí hodnotu. Hodnoty ztrácejí hodnotu, jsou zbaveny hodnoty, přestávají být hodnotami.

A to včetně hodnot nejvyšších a vůbec nejvyšší hodnoty, to jest Boha. Bůh přestává být hodnotou. A teď tohleto odhalení, kterému říká Nietzsche *nihilismus moderny*, *nihilismus* moderního člověka, se v nesprávném, ve falešném chápání obrátilo proti Nietzscheovi samotnému, že on je ten nihilista, který zavádí tu *modernu* do takovýchhle močálů.

O tom budeme mluvit příště: co to znamená, je-li pravda, že žijeme v době, kdy už hodnoty nejsou hodnotami. A znamená-li to, že nejsou vůbec žádné hodnoty, nebo znamená-li to, že máme jiné hodnoty a ještě o nich nevíme. A co zejména znamená *postmoderna*, zda to znamená *postnihilismus*, a co znamená *postnihilismus*, zda to je něco ještě horšího než *nihilismus*, anebo naopak je to překonání *nihilismu*. O tom budeme hovořit příště.